

РОЛЬ ВИВЧЕННЯ СЛОВОТВОРУ НА ЗАНЯТТЯХ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Ключові слова: словотвір, словотвірна модель, словотвірний аналіз

Вивчення особливостей словотвору на заняттях з німецької мови не втрачає актуальності, оскільки інформація щодо основних правил побудови слів є важливим компонентом базових знань того, хто вивчає німецьку мову.

Існує багато визначень поняття „словотвір“, причому потрібно розмежовувати „словотвір“ – мовознавчу дисципліну та „словотворення“ – один із способів побудови нових слів. Отже, словотвір – це один із розділів мовознавства, метою словотвору є вивчення структури лексичних одиниць та способів їх творення. Словотворення – це процес утворення нових слів (похідних, дериватів) від твірних (спільнокореневих) слів, а також структурно-семантичне співвідношення, що виникло між твірним та похідним словом. Словотворення вважають одним із найважливіших способів поповнення лексичного запасу мови. Словотвір та словотворення у німецькій мові вивчали багато відомих науковців, наприклад, Л.Айхінгер, І.Барц, Й.Ербен, В.Мотч, В.Фляйшер та ін.

Як правило, у підручниках, поруч із введенням граматичного, лексичного, фонетичного матеріалу, пропонується і стисла інформація щодо способів словотвору, словотворчих засобів тощо. Цю інформацію не слід залишати поза увагою чи пропонувати завданням суто для самостійного опрацювання (тим паче, що найчастіше матеріал наявний лише у практичному застосуванні – у вигляді прикладів, без теоретичних пояснень). Навпаки, розвиток вмінь та навичок щодо розуміння значень похідних слів, складних слів, розшифрування скорочень слів, що вживаються у підручнику (та скорочень взагалі) має бути важливим компонентом заняття з іноземної мови.

Поруч із з'ясуванням питань щодо вживання словотвірних способів, засобів – треба звертати увагу також на використання словотвірних моделей. Під поняттям „словотвірна модель“, за М.Д. Степановою, розуміють „стабільну структуру, що має узагальнене лексико-категоріальне значення та здатна заповнюватися різноманітним лексичним матеріалом“ [3, С.149]. Розуміння поняття „словотвірна модель“ та знання правил словотвірного моделювання лексики є важливим, в свою чергу, для словотвірного аналізу, який здійснюють, використовуючи систему умовних позначок В.К. Зернової і який треба відрізнити від морфемного (лінійне виділення мінімальних структурно-семантичних відрізків-сегментів) [7, S.88].

У німецькій мові М.Д. Степановою виділено 13 основних словотвірних моделей лексичних основ (M1-M13), за якими утворені й утворюються слова та терміни. Вони є основними структурно-семантичними типами слів та термінів сучасної німецької мови [2, С.13-14]. Словотвірні моделі змістовно та наочно репрезентовані в підручнику В.К. Зернової [7, С.89-90].

Таким чином, виокремлено: 1) СМ кореневого слова [2, С.13-14], за підручником В.К. Зернової – М1 (коренева основа), наприклад: *der Arzt, schnell, gehen* [7, С.89]. 2) СМ, 3) СМ – моделі так званого „взаємопереходу“ частин мови без словотвірних афіксів: у СМ 2) – повний збіг корневих морфем, у СМ 3) – наявність варіанту кореневої морфеми в одному зі слів [2, С.13-14]; або М2 (безафіксно-похідна основа), наприклад: *grün(en) ← grün, der Ausbau ← aus//bauen, das Wert ← wert*; М3 (безафіксно-похідна основа зі зміненим коренем): *der Trank ← trinken (a, u), gründen ← der Grund* [7, С.89-90, 112]. 4) СМ, 5) СМ – префіксального словотворення, відповідно, 4) СМ – з кореневими морфемами, що збігаються, а також 5) СМ – з варіантними кореневими морфемами [2, С.13-14], або М4 (префіксальна основа), наприклад: *be//sprechen ← sprechen, festigen ← ent//festigen, die Gesundheit ← gesund*; М5 (префіксальна основа зі зміненим коренем), наприклад: *das Gehölz ← das Holz* [7, С.89, 114, 110]. 6) СМ, 7) СМ – моделі суфіксального словотворення – 6) СМ, відповідно, з кореневими морфемами, що збігаються та 7) СМ – з варіантними кореневими морфемами [2, С.13-14], або М6 (суфіксальна основа), наприклад: *Lehr//er ← lehr(en), metallisch ← das Metall, die Inbetriebsetzung ← in Betrieb setzen*; М7 (суфіксальна основа зі зміненим коренем): *Wärm//e ← warm* [7, С.89, 113, 110]. 8) СМ, 9) СМ – префіксального словотворення, відповідно, 8) СМ – з кореневими морфемами, що збігаються та з варіантними кореневими морфемами – 9) СМ [2, С.13-14], або М8 (суфіксально-префіксальна основа), наприклад: *das Gelaufe ← laufen, das Gebilde ← bilden*; М9 (суфіксально-префіксальна основа зі зміненим коренем): *das Ge//birg//e ← der Berg, das Ge//bäud//e ← bauen* [7, С.89]. 10) СМ означального словоскладання: до складу СМ входять складні слова як без з'єднувального елемента, так і з ним. Стосовно семантики СМ характеризується означальною функцією першого компонента стосовно другого незалежно від числа морфем, що входять до кожного з них [2, С.13-14]; або М10 (основа означального складного слова) наприклад: *das Tisch//tuch, gras//grün, korrosions//fest* [7, С.89, 106]. 11) СМ сурядного (копулятивного) характеру та інших типів „неозначального“ словоскладання [2, С.13-14], або М11 (основа неозначального складного слова), наприклад: *blau//weiß//rot* [7, С.89]. 12) СМ складних основ з унікальним (одиничним) остаточним елементом [2, С.13-14], або М12 (основа з виділеною первинною основою та залишковим елементом), наприклад: *Bräut//igam* [7, С.89]; 13) СМ афіксальних слів з унікальним (одиничним) остаточним елементом [2, С.13-14], за підручником В.К.Зернової – М13 (основа з виділеним афіксом та залишковим елементом), наприклад: *ge//winn/en, Löff//el, be//ginn/en* [7, С.89].

Поняття про всі типи, відображені у багатьох словах словотвірні моделі (за якими від цих слів можуть бути утворені інші слова) є важливим у методичному аспекті, оскільки використання цієї інформації у навчальному процесі сприяє прискоренню збільшення лексичного запасу. Крім того, на думку Т.М. Беляєвої, використання словотвірних моделей допомагає виокремити подібні та відмінні риси між рідною та іноземною мовами, що також є суттєвим для вивчення іноземної мови [1, С.9].

Хоча інформація щодо основних способів словотвору, словотворчих засобів, моделей, словотвірного аналізу стосується певною мірою теоретичного курсу німецької мови, на заняттях з практичного курсу ознайомити студентів із особливостями словотвору (хоча б у загальних рисах) є потрібним, оскільки розуміння і практичне використання цих знань сприятиме усвідомленню логічності побудови мови та існування зв'язків між різними мовними рівнями, оптимізації навчального процесу.

Література

1. Беляева Т.М. Словообразовательная валентность глагольных основ в английском языке: Учеб. пособие для яз. отд. ун-тов и пед. ин-тов. – М.: «Высшая школа», 1979. – 184 с.
2. Степанова М.Д. В помощь учителю в практике обучения словообразованию немецкого языка в старших классах // Иностранные языки в школе. – 1974. – №4. – С.8-18.
3. Степанова М.Д. Методы синхронного анализа лексики (на материале современного немецкого языка). М.: Высшая школа, 1968. – 200 с.
4. Barz I. Nomination durch Wortbildung. Verlag Enzyklopedie. 1988. – 233 с.
5. Erben J. Einführung in die deutsche Wortbildungslehre. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2000. – 191 с.
6. Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2012. – 504 S.
7. Sernowa W. Deutscher Lehrkomplex für die Heilkunde-, Zahnheilkunde-, Kinderkrankheiten- und Krankenschwesternfakultäten der Medizinhochschulen. Band I. Lehrbuch für die Entwicklung der Hörverstehens-, Leseverstehens-, und der Sprechfertigkeiten im Deutschunterricht. – Полтава: Дивосвіт, 2003. – 325 с.

Анотація

У статті акцентується увага на необхідності відзначати особливості та функції словотвірних способів, засобів, моделей на заняттях з практичного курсу іноземної мови, оскільки це сприяє не механічному, а усвідомленому вивченню слів, тому прискорює поповнення лексичного запасу і сприяє підвищенню мотивації щодо вивчення мови взагалі.

Беляєва О.М., Лисанець Ю.В.

*(Вищий державний навчальний заклад України
"Українська медична стоматологічна академія", м. Полтава)*

ДО ПИТАННЯ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ ВПРАВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ І ЗАРУБІЖНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ (оглядова стаття)

Ключові слова: лінгводидактика, класифікація вправ, вимоги до вправ,